

กรอบแนวความคิดการบริหารจัดการองค์กรการเงินชุมชนในสังคมไทย The Conceptual Framework of The Financial Organization of Community Administration in Thai Society

นันธิดา จันทรศิริ (Nantida Jansiri)¹

บทคัดย่อ

องค์กรการเงินชุมชน เป็นองค์กรการเงินระดับฐานรากที่มีบทบาทสูงต่อการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งด้วยการสะสมทุน และพัฒนาทุนชุมชนด้านการเงินเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน มีคุณลักษณะพิเศษที่เป็นการบริหารจัดการโดยคนในชุมชนเอง และเป็นแนวทางที่รัฐบาลให้การสนับสนุนเพื่อลดปัญหาความยากจนและให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ผ่านกลไกการสนับสนุนและนโยบายต่างๆ ของรัฐ โดยเฉพาะท่ามกลางสภาวะความผันแปรทางด้านเศรษฐกิจและการปรับเปลี่ยนค่านิยมของคนในสังคม รวมทั้งสภาพทางการเมืองที่ไม่แน่นอน ที่อาจส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตของประชาชนที่มีความยุ่งยากมากขึ้น การบริหารจัดการองค์กรการเงินชุมชนจึงเป็นแนวทางหนึ่งต่อการดำรงอยู่ได้ในสภาวะของการเปลี่ยนแปลง จึงต้องมีแนวคิดของการพัฒนาและรักษาองค์กรการเงินชุมชนไว้ โดยผู้เขียนนำเสนอกรอบแนวความคิดทางการบริหารจัดการองค์กรการเงินชุมชนในสังคมไทย 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านผู้นำ ด้านการบริหาร ด้านเครือข่าย และด้านการพัฒนาชุมชน โดยใช้วิธีการศึกษา คือ การสำรวจเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
E-mail: j.nantida@gmail.com

คำสำคัญ : การบริหารจัดการ, องค์กรการเงินชุมชน

Abstract

The Financial Organization of Community is the microfinance which has the high role for creating potential community by collecting the capital in order to develop economy and social of community by themselves. The special characteristic is themselves administration and it is the approach that supported by state to resolve poverty and self independent through public mechanisms and policies. Especially in the uncertain economy and society including to politics, may cause to the effect of the suffering way of people. This is why it should has the concepts for development and maintenance the organization. The author proposes the conceptual framework for the financial organization of community administration in Thai society in four issues composing of elite, organization administration, networking and community development. The methodology are review literatures and content analysis.

Keywords : Administration, Financial organization of community

บทนำ

การขยายตัวและการปรับเปลี่ยนของเศรษฐกิจและสังคมส่งผลต่อการดำเนินชีวิต ของคนในสังคมอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ โดยเฉพาะจากความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เต็มไปด้วยการแข่งขันอย่างกว้างขวาง ที่เรียกกันอย่างทั่วไปว่ายุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งส่งผลกระทบทั้งต่อในสังคมโลกและสังคมขนาดเล็กทุกระดับ และเป็น

ปัจจัยผลักดันสำคัญของชาวไทยที่จำเป็นต้องปรับตัวให้ทันต่อสถานการณ์ ด้วยการแสวงหาจุดยืนที่เหมาะสม (Suitable Stance) ตามบริบทของสังคม การพัฒนาประเทศจึงต้องกระทำอย่างคุ่มานทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาค

การบริหารภาครัฐได้ให้ความสำคัญกับชุมชนที่จะต้องมีการพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ด้วยความตระหนักว่าชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับฐานรากของประเทศ ในการพัฒนาแนวคิด และกระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งผ่านการส่งเสริมการจัดตั้งองค์กรที่บริหารจัดการโดยประชาชนเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของประชาชน โดยเฉพาะในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540-2544 ที่มีนโยบายด้านการพัฒนาชนบทของไทยด้วยการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งองค์กรชุมชน หรือองค์กรภาคประชาชน และการจัดตั้งกองทุนในพื้นที่ขึ้นอย่างชัดเจน สืบเนื่องมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) และฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ที่กำหนดยุทธศาสตร์สำคัญว่าด้วยการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมเพื่อเป็นฐานที่มั่นคงของประเทศ การยกระดับศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

องค์กรการเงินชุมชน (Financial Organization of Community) เป็นองค์กรที่ได้รับความสนใจและนิยมอย่างแพร่หลายทั่วโลก เป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญด้านการดูแลการเงินของชุมชน และกระจายตัวอยู่ในเกือบทุกหมู่บ้านของประเทศไทย เช่น กลุ่มออมทรัพย์ต่างๆ ธนาคารหมู่บ้าน กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.) สถาบันการเงินชุมชน สหกรณ์เครดิตยูเนียน เป็นต้น ผลสืบเนื่องมาจากนโยบายส่งเสริมการจัดตั้งองค์กรการเงินชุมชน สำหรับสังคมไทย องค์กรการเงินชุมชนได้รับความนิยมมากที่สุด ในช่วงที่มีการดำเนินนโยบายกองทุนหมู่บ้านละหนึ่งล้านบาทในสมัย พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี ประมาณปี พ.ศ. 2544 สานต่อมาถึงปัจจุบันในชื่อกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.) เป็นองค์กรทางสังคม (Social Organization) รูปแบบหนึ่งที่ไม่ได้มุ่งแสวงหาผลกำไร (Non-Profit Organization) จากสมาชิก แต่เป็นองค์กรที่มุ่งเน้นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของสมาชิกในชุมชน

โดยเฉพาะการจัดสรรระบบการเงินสำหรับผู้มีรายได้น้อยในชุมชนหรือ ระบบการเงินแบบจุลภาค (รังสรรค์ ปิติกัญญา, 2543, น. 148) เป้าหมายขององค์กรการเงินชุมชนจึงให้การส่งเสริมการออม การให้สินเชื่อ ส่งเสริมการผลิต การลงทุน สร้างการพัฒนาอาชีพ การส่งเสริมสวัสดิการ (Welfare) และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนที่ดีขึ้น โดยมีรูปแบบการบริหารที่แตกต่างกัน และมุ่งเน้นให้ประชาชนในชุมชนเข้าถึงบริการได้โดยง่าย หรือการเงินชุมชน (Micro Finance) ซึ่งเป็นระบบการเงินระดับฐานราก จัดตั้งขึ้นโดยชุมชน บริหาร และรับผลประโยชน์โดยชุมชน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้านการเงิน เป็นกลไกที่เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

การบริหารองค์กรการเงินชุมชนจึงมีประโยชน์ต่อการสร้างจุดยืนและพื้นที่ของประชาชนในการดำรงอยู่บนพื้นที่ที่ทับซ้อนกับกระแสการพัฒนาของสังคมโลก เมื่อพิจารณาจากจำนวนองค์กรการเงินชุมชนทั่วประเทศไทย รวมทั้งกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งมีจำนวน มากกว่า 110,000 องค์กร มีสมาชิกประมาณ 20 ล้านคน และมีการบริหารจัดการการเงินในส่วนของสมาชิกรวมกันไม่น้อยกว่า 100,000 ล้านบาท (คณะอนุกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน, สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2553) ถือว่ามีอัตราสัดส่วนที่สูงมากในการบริหารจัดการเงินทุนหมุนเวียนภายในชุมชนซึ่งต้องอาศัยการบริหารจัดการที่ดี ด้วยเหตุที่บริบทของชุมชน ทุนทางสังคม รวมถึงวัฒนธรรมชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้องค์กรการเงินชุมชนต้องใช้หลักการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน โดย ปัทมาวดี ชูชุกี อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญด้านเศรษฐกิจชุมชนบทไทย ได้กล่าวไว้ว่า แทบทุกภาคของประเทศไทยมีการจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชน ไม่ว่าจะเป็นรูปของสัจจะออมทรัพย์ หรือรูปแบบอื่นๆ ที่คล้ายคลึงกัน แต่ที่ผ่านมาสถาบันการเงินชุมชนในภาคใต้ประสบความสำเร็จมากกว่าภาคอื่น (ศูนย์ข้อมูลการเงินและการลงทุนอิสลาม, 2555) ผู้เขียนจึงเห็นว่าการบริหารจัดการองค์กรการเงินชุมชนจำเป็นต้องมีกรอบแนวคิดที่สำคัญต่อการบริหารจัดการที่ประสบความสำเร็จ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติให้กับองค์กรการเงินชุมชนต่างๆ

การทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับองค์กรการเงินชุมชน

องค์กรการเงินชุมชน เป็นองค์กรชุมชนประเภทหนึ่ง ซึ่งอาจจะมีชื่อเรียกเป็น
อย่างอื่นได้มาก เช่น องค์กรภาคประชาชน องค์กรชาวบ้าน องค์กรภาคประชาสังคม
ตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) มาตรา 3 ได้
ให้ความหมายขององค์กรชุมชน คือ กลุ่มคนที่มีระบบการจัดการที่สมาชิกของชุมชน
จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ประโยชน์ในการประกอบ
อาชีพ พัฒนาอาชีพ เพิ่มรายได้ พัฒนาที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม หรือพัฒนาชีวิต
ความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน),
2556ข) โดย ประเวศ วะสี (2542) ได้ให้ความหมายขององค์กรชุมชน ว่าหมายถึง
การรวมตัวของกลุ่มคนที่มีการกระทำกิจกรรม โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการ
ติดต่อสื่อสาร และความเอื้ออาทรเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำและมีการจัดการภายใน
องค์กร หรือการรวมตัวของชาวบ้านที่มีความสัมพันธ์กันตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป อยู่ภายใน
หมู่บ้านเดียวกันหรือต่างหมู่บ้านก็ได้ ไม่จำกัดพื้นที่ แต่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีผู้นำ
และกิจกรรมพัฒนาร่วมกันภายในชุมชนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษา สาธารณสุข
และด้านสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ องค์กรชุมชน ถือได้ว่าเป็นสถาบันที่เก่าแก่ที่สุดของ
สังคมไทย มีกิจกรรมในลักษณะเพื่อช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนสิ่งของกัน การรวมกลุ่ม
เพื่อแลกเปลี่ยนแรงงาน โดยเกิดจากการรวมตัวกันจากชาวบ้านพบเพื่อจะแก้ปัญหาใน
ทุกเรื่อง และต้องการการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ตามแนวทางการพัฒนาแนว
ใหม่ตามยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน เน้นการ
เสริมสร้างศักยภาพความสามารถให้คนยากจนก่อร่างสร้างตัวและพึ่งตนเองให้มากขึ้น
ด้วยการนำหลักแนวคิดกระบวนการสหกรณ์มาใช้ประโยชน์ โดยส่งเสริมให้คนยากจน
รวมกลุ่มเป็นองค์กรชุมชน สหกรณ์ เครือข่ายองค์กรชุมชน (นันทิยา หุตานุวัตร และ
ณรงค์ หุตานุวัตร, 2546)

สำหรับองค์กรการเงินชุมชนนั้นเป็นองค์กรที่มีเป้าหมายเพื่อการพึ่งพาซึ่งกัน
และกันในทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นระบบการให้บริการทางการเงินสำหรับคน
จนที่ไม่สามารถเข้าถึงบริการทางการเงินของธนาคารพาณิชย์ทั่วไปได้ เพื่อยกระดับ

คุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อย ซึ่งเป็นโครงการทางการเงินที่ดีและเหมาะสมกับประเทศไทย (Community Based Financial Services) เป็นบริการทางการเงินสำหรับคนในชุมชนต่างๆ โดยมีหลักการรวมเงิน รวมทุนบนพื้นฐานการพึ่งพาตนเอง และการบริหารจัดการตามกรอบภูมิปัญญาชาวบ้าน (ศศิธร บุญเพิ่ม, 2554, น. 8) มีลักษณะเป็นกลุ่มองค์กรชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมด้านการเงินเป็นหลัก มีลักษณะสำคัญคือ มีการออมเงินร่วมกันอย่างสม่ำเสมออย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง เงินออมที่ได้นำมาปล่อยให้สมาชิกกู้หรือทำธุรกรรมร่วมกัน กำไรที่เกิดขึ้นนำมาปันผลให้แก่สมาชิก โดยอาจแบ่งบางส่วนเป็นสวัสดิการให้กับชุมชน (ภิรม ภคเมธาวิ, อัมพร แก้วหนู, และยินดี เจ้าแก้ว, 2544) เป็นกลุ่มของบุคคลในชุมชนที่รวมตัวกันโดยความสมัครใจดำเนินงานด้านเงินทุนหมุนเวียนที่ให้สมาชิกกู้ยืมไปประกอบอาชีพและใช้จ่ายที่จำเป็นภายใต้กฎระเบียบข้อบังคับของกลุ่มที่สมาชิกร่วมกันกำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกันและผลสำเร็จที่เกิดขึ้นจะเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกโดยส่วนรวม (สุวนิจ พิทักษ์ชาติ, 2547) มีการระดมทุนในชุมชนเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการนำเงินไปแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในชีวิตประจำวัน อยู่บนพื้นฐานของความต้องการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นและลดการพึ่งพิงจากภายนอก (อารี เชื้อเมืองพาน และธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์, 2544) นอกจากนี้องค์กรการเงินชุมชนเป็นองค์กรประชาชนในภาคชุมชนทั้งที่อาศัยในเมืองและชนบทร่วมกันจัดตั้ง ทั้งแบบที่ไม่เป็นทางการและเป็นทางการเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยเกิดขึ้นได้จากแรงกระตุ้นของหน่วยงานของรัฐ แต่กระบวนการจัดตั้งและการดำเนินงานเกิดขึ้นตามความต้องการของคนในชุมชน โดยสมาชิกร่วมกันออมทรัพย์ในรูปแบบต่างๆ และมีการจัดสวัสดิการแก่สมาชิกหลากหลายลักษณะ รวมทั้งการให้กู้ยืมเพื่อนำไปแก้ปัญหาความเดือดร้อนเฉพาะหน้า (พลเดช ปิ่นประทีป, 2547) จากผลการศึกษาวิจัยของ ปัทมาวดี โพชนุกูล ชูชุกี และคณะ เมื่อปี 2552 แบ่งองค์กรการเงินชุมชนตามวัตถุประสงค์เป็น 3 ประเภทใหญ่ (สฤณี อาชวานันทกุล และ ปัทมาวดี โพชนุกูล, 2556, น. 14-15) ได้แก่

1) องค์กรการเงินชุมชนที่เน้นเรื่องการจัดการทางการเงิน เช่น การปล่อยกู้ เป็นต้น กลุ่มนี้มีความเสี่ยงเรื่องหนี้ และการหมุนหนี้ของสมาชิก

2) องค์การการเงินชุมชนที่เน้นการออมและการจัดสวัสดิการ ซึ่งกลุ่มนี้มักประสบปัญหาเงินออมหรือเงินสดไหลเข้ากับเงินที่ต้องจ่ายเพื่อจัดสวัสดิการไม่สัมพันธ์กัน

3) กลุ่มองค์การการเงินชุมชนที่ทำหน้าที่หลายๆ อย่าง คือ ทั้งการออม การกู้ การจ่ายปันผล และการจัดสวัสดิการ รวมทั้งการผลิตสินค้าและบริการด้วย ซึ่งกลุ่มนี้ไม่ค่อยมีปัญหาด้านการเงินที่ต้องใช้เพื่อการจัดสวัสดิการ เนื่องจากมีรายได้จากการผลิตสินค้าและบริการ อีกทั้งยังมีเงินจากการฝากและออม กลุ่มนี้มีการบริหารจัดการที่ซับซ้อนขึ้น ดังนั้นการวิเคราะห์แนวโน้มธุรกิจและการใช้ระบบบัญชีที่ซับซ้อนขึ้น เช่น การคำนวณต้นทุนการผลิต เป็นต้น

ปัจจุบันองค์การการเงินฐานรากสามารถจำแนกราวๆ เป็น (1) องค์การการเงินกึ่งในระบบซึ่งทางการมีส่วนสนับสนุนในการจัดตั้ง มีกฎหมายรองรับชัดเจน มีฐานะเป็นนิติบุคคล เช่น เครดิตยูเนียน สหกรณ์ออมทรัพย์ (มีจำนวน 1,227 แห่ง) กองทุนหมู่บ้าน (มีจำนวน 78,013 แห่ง) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และ (2) องค์การการเงินแบบพึ่งตนเอง ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ทั่วไป ที่ชาวบ้านร่วมกันริเริ่มก่อตั้งขึ้น เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ และกลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละบาท เป็นต้น ยังไม่มีสถิติที่แน่ชัดว่าประเทศไทยมีกลุ่มองค์กรต่างๆ รวมทั้งหมดเท่าใด มีเงินรวมกันประมาณเท่าไร แต่อาจคาดการณ์คร่าวๆได้ว่า เงินของกลุ่มกึ่งในระบบมีประมาณ 9 แสนล้านบาท กลุ่มพึ่งตนเองมีประมาณ 3 หมื่นล้านบาท และเกี่ยวข้องกับประชาชนไม่น้อยกว่า 10 ล้านคน (สฤณี อาชวานันทกุล และปัทมาวดี โพชนุกูล, 2556, น. 15)

องค์การการเงินชุมชน จึงเป็นการรวมกลุ่มกันของสมาชิกในชุมชนด้วยความสมัครใจทั้งในพื้นที่ชนบทและในเมือง ทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีลักษณะการรวมทุนบนพื้นฐานการพึ่งพาตนเอง มีการร่วมกันวางแผน และการบริหารกลุ่มของตนเอง ทั้งนี้้องค์การการเงินชุมชนอาจเกิดขึ้นตามความต้องการของสมาชิกกลุ่ม หรือตามที่รัฐให้การสนับสนุน โดยมีเป้าหมายเพื่อช่วยเหลือกันด้านการเงิน มีกิจกรรมการระดมทุนโดยการออมเงิน การให้กู้ยืมเงิน การปันผล และการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกกลุ่มเพื่อการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ปัจจุบันมีกระบวนการรับรองสถานภาพขององค์กรการเงินชุมชน เพื่อการสร้างคุณภาพและพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนอย่างเป็นขบวนการ ทำให้องค์กรชุมชนเห็นความสำคัญของการสำรวจข้อมูลเพื่อทบทวนตนเอง และกระตุ้นให้เกิดการประเมินเพื่อพัฒนาตนเองไปสู่ความเข้มแข็งเป็นที่ยอมรับร่วมกันระหว่างองค์กรชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้อง จากนั้นคณะอนุกรรมการรับรองสถานภาพการเป็นองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนได้ร่วมกันวางแนวทางการรับรองสถานภาพการเป็นองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน ซึ่งเน้นการสนับสนุนให้เกิดกลไกและกระบวนการรับรองสถานภาพขององค์กรชุมชนร่วมกันในระดับท้องถิ่นเป็นสำคัญ ตามข้อบังคับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ว่าด้วยการรับรองสถานภาพการเป็นองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน พ.ศ. 2553 (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2556ก) โดยคุณสมบัติองค์กรชุมชนที่ได้รับรองฯ จะต้องมีการก่อตั้งองค์กรโดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกที่ชัดเจน มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรมที่ชอบด้วยกฎหมายและศีลธรรม และมีเป้าหมายของการรวมตัวกันเพื่อการพัฒนา มีกติกาและระบบการบริหารจัดการองค์กรที่ชัดเจน มีคณะกรรมการซึ่งทำหน้าที่ในการกำกับดูแลองค์กรชุมชนหรือเครือข่ายองค์กรชุมชนซึ่งมาจากการเลือกตั้งของสมาชิก และมีแผนงานการดำเนินกิจกรรมเพื่อการพัฒนา และมีการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานขององค์กรอย่างต่อเนื่อง การรับรองสถานภาพขององค์กรการเงินชุมชนจึงเป็นการพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนให้มีการพัฒนาองค์กรอยู่อย่างต่อเนื่อง สร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิก และมีเป้าหมายของการดำเนินงานที่ชัดเจนขึ้น

บทเรียนด้านการบริหารจัดการองค์กรการเงินชุมชน : ทบทวนจากงานวิจัย

จากการทบทวนงานวิจัยที่ผ่านมา นั้น มีการศึกษาเกี่ยวกับองค์กรการเงินชุมชนในหลายมุมมอง ดังเช่น อุดมศักดิ์ เดโชชัย และคณะ (2555) ศึกษาเรื่อง องค์กรชุมชนกับการบริหารจัดการทุนแบบบูรณาการเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน
กรณีศึกษา : บ้านคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกาและบ้านดอนคา ตำบลทอนหงส์

อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลจากการศึกษาพบว่า จุดเปลี่ยนสำคัญของความคิดในการจัดตั้งกลุ่มองค์กรชุมชนร่วมกันเกิดขึ้นจากปัจจัยสำคัญ 2 ประการด้วยกัน คือ (1) ปัจจัยที่เกิดขึ้นจากภายในชุมชน เช่น ภัยพิบัติจากธรรมชาติ ปัญหาหนี้สิน ทรัพยากรธรรมชาติ และแกนนำชุมชน เป็นต้น (2) ปัจจัยที่เกิดขึ้นจากภายนอกชุมชน เช่น รูปธรรมความสำเร็จจากชุมชนอื่น การสนับสนุนแนะนำจากหน่วยงานภายนอก เป็นต้น สำหรับการใช้รูปแบบและวิธีการในการบริหารจัดการทุนแบบบูรณาการนั้นพบว่า ทั้ง 2 ชุมชน ได้ยกระดับกลุ่มออมทรัพย์ เป็นสถาบันการเงินของชุมชนที่คอยแก้ไขปัญหาสภาพคล่องให้กับกลุ่มองค์กรชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ ผลการดำเนินงานดังกล่าวนอกจากเชื่อมโยงให้เกิดองค์กรชุมชนที่มีลักษณะหลากหลายแล้วยังทำให้เกิดการบริหารจัดการทุนแบบบูรณาการและครบวงจร จนเกิดกลไกการดูแลกันอย่างเชื่อมโยงตามหน่วยย่อยต่างๆ ของสังคม

จากเรื่องข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า องค์กรชุมชนมีการพัฒนาขึ้นจากความจำเป็นของชุมชน และการสนับสนุนจากภายนอก โดยมีการนำหลักการบริหารจัดการทุนแบบบูรณาการมาใช้เป็นกระบวนการสำคัญ และยกระดับจากกลุ่มออมทรัพย์เป็นสถาบันการเงินชุมชนที่บูรณาการการจัดการทุนกับกลุ่มองค์กรชุมชนต่างๆ ซึ่งเป็นการขยายการพัฒนาองค์กรชุมชนอื่นๆ ที่เกิดใหม่ให้สามารถดำรงอยู่ได้

สุนิจ พิทักษ์ชาติ (2547) ได้ทำการศึกษาปัจจัยด้านสมาชิกที่มีผลต่อความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชน อำเภอป่าเห็ญจณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ โดยทำการสอบถามสมาชิกองค์กรการเงินชุมชนที่มีศักยภาพดี (39 องค์กร) จำนวน 370 คน ผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชนพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชน โดยเพศหญิงมีบทบาทมากกว่าเพศชาย ปัจจัยด้านอายุของสมาชิกองค์กรการเงินชุมชนพบว่า ผู้ที่มีอายุมากจะมีประสบการณ์มาก และมีความพร้อมในการระดมทุน มากกว่าสมาชิกที่มีอายุน้อย การได้รับผลประโยชน์และการร่วมติดตามประเมินผลเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชน และปัจจัยการได้รับการสนับสนุน เช่น การได้รับการฝึกอบรม ได้รับข้อมูลข่าวสาร ได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ล้วนแต่

เป็นปัจจัยที่ทำให้องค์กรการเงินมีความเข้มแข็ง การศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชน พบว่า ด้านการบริหารจัดการองค์กรการเงินชุมชน ขาดการกระจายหน้าที่ กระจายความรับผิดชอบของคณะกรรมการ การบริหารจัดการขาดความครอบคลุมและขาดการเชื่อมโยงของกิจกรรมในด้านต่างๆ คณะกรรมการใช้หลักประชาธิปไตยในการบริหารจัดการค่อนข้างน้อย คณะกรรมการขาดความรู้ ความชำนาญในการบริหารจัดการ ในข้อกฎระเบียบข้อบังคับแนวทางการดำเนินงานยังไม่ชัดเจน บทบาทหน้าที่และมุ่งหวังประโยชน์ส่วนตน ไม่เคารพกฎระเบียบ ข้อบังคับ สำหรับเงินทุนในการดำเนินงาน มีจำนวนน้อยไม่เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิก ขาดการระดมทุนเพิ่ม จากภายในและนอกองค์กร หน่วยงานภายนอกโดยเฉพาะหน่วยราชการขาดความต่อเนื่องในการสนับสนุน องค์กรการเงินชุมชนที่เข้มแข็งจะเป็นกลไกสำคัญของการนำชุมชนไปสู่การพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ

จากเรื่องดังกล่าวนี้ในส่วนของการศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชน จะเห็นได้ว่า การบริหารมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรการเงินชุมชน การกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ ความรู้ ความเชี่ยวชาญ การกำหนดมาตรฐาน และรักษามาตรฐานหรือระเบียบขององค์กร

สยุมพร ผลสนอง (2550) ทำการศึกษาเรื่องความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชนในจังหวัดมหาสารคาม กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา คือ องค์กรการเงินชุมชนจำนวน 356 องค์กร ผลการวิจัยพบว่า องค์กรการเงินชุมชนที่มีความเข้มแข็งอยู่ในระดับสูงมีเพียงร้อยละ 22.8 ขององค์กรการเงินชุมชนทั้งหมด ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชน คือ ปัจจัยวัฒนธรรมองค์กร ได้แก่ ด้านการเรียนรู้ในกิจกรรม การดำเนินงานสร้างบรรยากาศในองค์กรให้เป็นแบบครอบครัวที่มีความอบอุ่น และสร้างธรรมเนียมปฏิบัติให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการพัฒนางานต่างๆ ที่มีคุณค่าในชุมชนให้เพิ่มมากขึ้น ภาวะผู้นำของคณะกรรมการองค์กรเป็นปัจจัยภายในที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชน คณะกรรมการขององค์กรถือเป็นตัวขับเคลื่อนความสำเร็จในองค์กร การมีส่วนร่วมของสมาชิกเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความ

เข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชน ส่งเสริมสนับสนุนให้สมาชิกเพิ่มเงินออมให้มากขึ้น เพื่อให้สมาชิกมีเงินเก็บไว้ใช้จ่ายในเวลาที่ขาดแคลน สมาชิกอาจมีข้อเสนอแนะใหม่ๆ และหลากหลายช่วยให้องค์กรมีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้น

จากเรื่องดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่าต้องมีการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันขององค์กร โดยเฉพาะด้านการเรียนรู้ในกิจกรรมการดำเนินงาน การสร้างบรรยากาศในองค์กรให้เป็นแบบครอบครัวที่อบอุ่น และสร้างธรรมเนียมปฏิบัติให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการพัฒนางานต่างๆ ที่มีคุณค่าในชุมชนให้เพิ่มมากขึ้น ภาวะผู้นำของคณะกรรมการองค์กรเป็นปัจจัยภายในที่มีอิทธิพลและขับเคลื่อนต่อความสำเร็จขององค์กรการเงินชุมชน รวมทั้งการมีส่วนร่วมของสมาชิกที่มีความคิดหลากหลายจะช่วยให้องค์กรมีความเข้มแข็ง

รังสรรค์ ปิติปัญญา (2544) ทำการศึกษาวิจัย เรื่องแนวทางการพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนในเขตอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี องค์กรการเงินชุมชนที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ข้อมูลจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในพื้นที่ศึกษาถูกรวบรวมโดยตรงจากกลุ่ม (ใช้แบบสอบถามและจัดประชุมระดมสมอง) และรวบรวมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์ใน 2 ลักษณะ คือ วิเคราะห์เชิงปริมาณ และ เชิงพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มออมทรัพย์ในอำเภอโคกสำโรงในช่วงเวลาที่ศึกษา มีอายุโดยเฉลี่ยไม่มากนัก (6.85 ปี) เป็นกลุ่มขนาดเล็ก และส่วนใหญ่ยังไม่ได้ให้บริการเงินกู้แก่สมาชิก รวมถึงยังไม่ได้ขยายกิจการไปสู่ธุรกิจอื่นตามแนวทางที่กำหนดไว้ และเมื่อพิจารณาถึงสาเหตุที่ทำให้กิจการของกลุ่มยังไม่เจริญเติบโตเท่าที่ควร พบว่า เป็นผลมาจากหลายสาเหตุ ตั้งแต่อายุของกลุ่มซึ่งยังไม่มาก สมาชิกขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักและอุดมการณ์ของกลุ่ม ขาดแคลนผู้นำที่มีความรู้ความสามารถ ขาดการบริหารจัดการที่เป็นระบบ และระเบียบปฏิบัติบางอย่างไม่เอื้อต่อการพัฒนา นอกจากนี้ ยังพบว่าองค์กรภายนอกโดยเฉพาะกรมการพัฒนาชุมชนมีบทบาทอย่างมากต่อความสำเร็จของกลุ่ม ดังนั้น การที่จะพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เหล่านี้ให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นนั้น จะต้องให้การศึกษอบรมเรื่องหลักอุดมการณ์ของกลุ่มแก่สมาชิกอย่างสม่ำเสมอ พัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการของ

ผู้นำให้ดีขึ้นและสร้างระบบที่มีการพัฒนาผู้นำอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการปรับปรุงระบบการบริหารจัดการให้เหมาะสมกับองค์กรมากขึ้น

จากเรื่องดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่า แนวทางการพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนนั้นให้ความสำคัญกับการศึกษาอบรมเรื่องหลักอุดมการณ์ของกลุ่มแก่มหาชิก การพัฒนาศักยภาพในการบริหารของผู้นำ สร้างระบบการพัฒนาผู้นำอย่างต่อเนื่อง และปรับปรุงระบบการบริหารจัดการให้เหมาะสมกับองค์กรมากขึ้น

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการบริหารจัดการองค์กรการเงินชุมชนมีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อความสำเร็จหรือความเข้มแข็งขององค์กรทั้งด้านการบริหาร วัฒนธรรมขององค์กร การมีส่วนร่วมของสมาชิก ภาวะผู้นำขององค์กร เป็นต้น โดยผู้เขียนจะวิเคราะห์ให้เห็นถึงกรอบแนวคิดในการบริหารจัดการองค์กรการเงินชุมชน ดังหัวข้อต่อไป

วิเคราะห์กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการองค์กรการเงินชุมชน

จากการศึกษาและทบทวนเกี่ยวกับการบริหารจัดการองค์กรการเงินชุมชน ผู้เขียนได้วิเคราะห์ให้เห็นถึงแนวคิดที่สำคัญทางการบริหารจัดการองค์กรการเงินชุมชนออกเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

1) ผู้นำองค์กรการเงินชุมชน

ผู้นำที่ดีเป็นที่ปรารถนาของทุกองค์กรเพื่อสร้างและนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมาย คำว่า ผู้นำ เป็นคำที่บ่งบอกได้ว่าเป็นลักษณะพิเศษของบุคคลที่สามารถทำให้ผู้อื่นทำตามได้ โดยผู้นำต้องเป็นบุคคลที่มีอำนาจบางประการ ซึ่งอาจจะมาจากอำนาจโดยการแต่งตั้งโดยรัฐ อำนาจจากความเชื่อถือไว้วางใจของผู้ตาม ผู้นำ เป็นคำที่ได้รับ การตีความและให้ความหมายที่แตกต่างกัน บ้างเน้นที่บุคลิกภาพของผู้นำ บางความหมายเน้นการได้รับมอบอำนาจ เป็นต้น ซึ่งสามารถจำแนกการให้ความหมายเป็น 2 ลักษณะ (ณัฐนรี ศรีทอง, 2552, น. 1-7) คือ ความหมายของผู้นำโดยทั่วไป และความหมายของผู้นำชุมชน โดยได้ทำการเปรียบเทียบความหมายทั้ง 2 ลักษณะให้เห็นความเหมือนและความแตกต่าง โดยได้สรุปความหมายของผู้นำโดยทั่วไป ว่าหมายถึง

ผู้ที่ได้รับตำแหน่งโดยการคัดเลือกหรือแต่งตั้งจากหน่วยงานให้เป็นศูนย์กลางของหน่วยงานในการกำหนดเป้าหมายของหน่วยงาน โดยต้องประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับบทบาท ปฏิบัติตามหน้าที่ในตำแหน่งที่ได้รับมอบหมาย ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้มีอิทธิพลสูงสุดในหน่วยงาน มีอำนาจสั่งการแก่ผู้ตามให้ปฏิบัติงานตามทิศทางที่ต้องการ มีความสามารถในการจูงใจให้ผู้ตามทำงานให้ประสบความสำเร็จด้วยความสมัครใจ เต็มใจและกระตือรือร้น ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีในหน่วยงาน มีความสามารถในการประสานสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างผู้ตามและระหว่างบุคคลภายนอกหน่วยงาน เพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมายอย่างราบรื่น และให้ความหมายแก่ผู้นำชุมชน โดยเน้นความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับประชาชนในพื้นที่ของชุมชน ในฐานะผู้ประสานความสัมพันธ์และสร้างการเรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนาชุมชน ไม่ใช่ลักษณะความสัมพันธ์ของผู้นำในองค์กรกับผู้ปฏิบัติงานซึ่งเป็นผู้ตามในองค์กร โดยให้ความหมายผู้นำชุมชนว่าหมายถึง ผู้ที่มีความสามารถมากพอที่จะทำให้ประชาชนในชุมชนได้ร่วมกันคิด พิจารณา ปฏิบัติงาน เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชุมชนในทางที่ดีขึ้น หรือมีสภาพที่ดีกว่าเดิม โดยพฤติกรรมของผู้นำมีอิทธิพลเหนือประชาชนในชุมชน และเป็นตัวกลางในการส่งเสริมความร่วมมือกันของประชาชนในการทำงานในชุมชน ผู้นำชุมชนจึงเป็นผู้ช่วยให้ประชาชนในชุมชนได้มีการตกลงร่วมกัน และหาแนวทางการปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้แล้ว จึงเป็นผู้มีความสามารถในการชักจูงประชาชนในชุมชนได้ และเป็นผู้มีบารมีเหนือประชาชนในการทำงานในชุมชน

ผู้นำองค์กรการเงินชุมชนจึงมีบทบาทสูงอย่างมากต่อการสร้างและพัฒนาองค์กรให้สามารถดำรงอยู่ได้ รักษาสมาชิกขององค์กร สร้างความเข้าใจและความร่วมมือของสมาชิกในองค์กรได้ การมีผู้นำองค์กรที่ดี จึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญขององค์กรการเงินชุมชน

2) การบริหารองค์กรการเงินชุมชน

การบริหารองค์กรการเงินชุมชน มีลักษณะการบริหารที่ต้องให้ความสำคัญในหลายด้านที่ส่งผลให้การบริหารขององค์กรการเงินชุมชนมีความแตกต่างกัน ไม่ได้มี

รูปแบบเดียวกันทั้งหมด ทั้งนี้ความแตกต่างอาจเกิดจากประเด็นด้านที่มาของการก่อเกิดองค์กรเป็นสำคัญ ซึ่งในการจำแนกประเภทและรูปแบบการบริหารองค์กรการเงินชุมชน ต้องพิจารณาในบริบทและที่มาของการจัดตั้ง ซึ่งส่งผลให้แต่ละรูปแบบมีลักษณะการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน ข้อสังเกตสำหรับกลุ่มหรือองค์กรการเงินชุมชนที่จัดตั้งโดยรัฐ จะมีกฎระเบียบอยู่ชุดหนึ่งที่กำลังกับการบริหารจัดการกลุ่ม แต่สำหรับกลุ่มที่จัดตั้งโดยภาคประชาชนนั้น จะมีลักษณะของกฎระเบียบที่ผ่อนคลายหรือถูกสร้างขึ้นอย่างมีลักษณะเฉพาะของแต่ละกลุ่มไป

ในการบริหารกลุ่มหรือองค์กรชุมชนให้มีประสิทธิภาพ มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การมีอุดมการณ์ วิสัยทัศน์ร่วมกัน คือการที่คนในกลุ่มมีแนวคิดเดียวกันหรือมองเห็นอนาคตข้างหน้าร่วมกัน เพื่อยึดเหนี่ยวความสัมพันธ์และการรวมตัวของกลุ่มให้ปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละคนสุดความสามารถ เพื่อบรรลุอุดมการณ์ และวิสัยทัศน์ที่มีร่วมกัน การมีเป้าหมายเดียวกัน หรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน จะทำให้สมาชิกในกลุ่มมีทิศทางดำเนินงานที่สอดคล้องกันเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายนั้น ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของกลุ่มมากกว่าทรัพย์สินหรือสิ่งมีค่าทางวัตถุ เพื่อจัดข้อขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นภายหลัง การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการบริหารจัดการ เป็นเงื่อนไขที่ทำให้สมาชิกมีสำนึกความเป็นส่วนหนึ่งในกลุ่ม และตระหนักในความรับผิดชอบร่วมกัน เกิดการรับรู้ ตัดสินใจและร่วมลงมือปฏิบัติในนามของกลุ่ม หากดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยความโปร่งใส เปิดเผย และมีการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม จะทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง กิจกรรมการดำเนินงานของกลุ่มมีความเหมาะสมสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของสมาชิก มีแผนงานที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุกๆ ด้าน ไม่เป็นการส่งเสริมหรือสร้างความขัดแย้ง และมีการเคลื่อนไหวเพื่อพัฒนาให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง สามารถบริหารได้ภายในกลุ่มโดยไม่ต้องพึ่งพิงปัจจัยต่างๆ จากภายนอก ภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กรชุมชน มีบรรยากาศที่เป็นมิตร มีความรัก เอื้ออาทร สมานฉันท์ และสามัคคี ความรักและความสมานฉันท์จะเป็นเหตุให้เกิดความร่วมมืออย่างมีพลัง สร้างระบบการสื่อสารในแนวราบ เพื่อให้เกิดความรู้สึกเท่าเทียมกัน และยอมให้ความร่วมมือด้วยความเต็มใจ ในขณะเดียวกัน ผู้นำกลุ่ม ต้อง

เป็นผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็ง มีภาวะผู้นำ เสียสละ มีวิสัยทัศน์ สมาชิกกลุ่มมีความพร้อมที่จะจัดการกับปัญหาของตนเอง และชุมชนให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งทางด้านความคิด การวางแผน การตัดสินใจ และการติดตามประเมินผล โดยปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างดี เชื่อในความสามารถของเพื่อนสมาชิก มีความไว้วางใจกัน โดยสมาชิกในกลุ่มยอมรับข้อเสนอนะ คำวิจารณ์ ข้อมูล และการติชมซึ่งกันและกัน และพร้อมที่จะช่วยเหลือซึ่งและกันเสมอ และคนทั่วไปในชุมชน หรือกลุ่มคนที่คอยติดตามวิพากษ์ วิจารณ์ ที่พร้อมจะเข้าร่วมหรือสนับสนุนกลุ่ม มีงบประมาณดำเนินงานที่เพียงพอ ซึ่งในระยะแรกอาจต้องระดมเงินจากสมาชิกกลุ่มหรือขอรับการสนับสนุนจากภายนอกเพื่อใช้ในกิจกรรมแรกเริ่ม (เทศบาลตำบลเวียงพางคำ จังหวัดเชียงราย, 2555) ดังนั้น การบริหารองค์การการเงินชุมชน จึงต้องมีการบริหารอย่างมีเป้าหมาย มีทิศทาง การร่วมกันในการกำหนดเงื่อนไข แนวทางการดำเนินงาน การสะท้อนปัญหา ความต้องการ และการประเมินผลการบริหารองค์การอย่างต่อเนื่อง หรือเป็นการบริหารตามวงจรคุณภาพ นั่นคือ มีระบบการวางแผน การดำเนินการ การตรวจสอบ และการปรับปรุงแก้ไข ซึ่งต้องมีการพัฒนาระบบเหล่านี้อย่างต่อเนื่อง

3) การพัฒนาชุมชนและการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

การพัฒนาชุมชน และสร้างเสริมความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนเป็นเป้าหมายที่สำคัญของการพัฒนาประเทศ ซึ่งเป็นการพัฒนาฐานรากของประเทศให้มีความเข้มแข็งเพื่อให้ประเทศชาติโดยรวมมีความมั่นคง ในการพัฒนาชุมชนและสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการหนึ่งที่มีความสำคัญ ซึ่ง Creighton ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) เป็นกระบวนการที่ความกังวล ความต้องการ และคุณค่าของประชาชนได้รับการบูรณาการในกระบวนการตัดสินใจของภาครัฐผ่านกระบวนการสื่อสารและการปฏิสัมพันธ์แบบสองทาง โดยมีเป้าหมายโดยรวมเพื่อที่จะทำให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นและได้รับการสนับสนุนจากประชาชน” (Creighton, 2005) ในการบริหารจัดการองค์การการเงินชุมชนประชาชนที่มารวมกันเป็นกลุ่ม ซึ่งมีปัญหาค้างๆ กัน สามารถเรียนรู้ เข้าใจ

ตระหนักรู้ถึงปัญหา และร่วมมือกันแก้ปัญหา อันเป็นบทบาทสำคัญต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

องค์กรการเงินชุมชน เป็นองค์กรที่สร้างขึ้นโดยมีเป้าหมายหลักเพื่อการพัฒนาชุมชนให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนของชุมชนที่นำไปสู่การพัฒนาชีวิตของตนเอง และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนโดยรวม ทั้งนี้การพัฒนาด้านองค์กรการเงินชุมชน ต้องให้ความสำคัญกับการจัดการกับผลประโยชน์ขององค์กรให้กับสมาชิกในชุมชน เช่น การนำเงินกำไรขององค์กรการเงินชุมชนมาใช้ในการพัฒนาชุมชน เช่น สร้างถนน พัฒนาโรงเรียน เป็นทุนสนับสนุนให้นักเรียน เป็นต้น เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและองค์กรการเงินชุมชน

4) การสร้างและพัฒนาเครือข่าย

การบริหารจัดการองค์กรแม้ว่าสามารถดำเนินการให้สำเร็จได้โดยลำพังขององค์กรเดียว แต่ด้วยข้อจำกัดในขอบเขตของความรู้ ความเชี่ยวชาญ ทรัพยากร และศักยภาพขององค์กร เครือข่ายจึงเป็นกลไกและทางเลือกใหม่ทางการจัดการที่จะเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรได้ ด้วยคุณลักษณะของเครือข่ายที่เน้นความร่วมมือให้เครือข่ายสามารถขับเคลื่อนกลยุทธ์ไปสู่เป้าหมายของเครือข่ายอย่างเดียวกัน เครือข่ายจึงเป็นลักษณะความร่วมมือกันระหว่างองค์กร 2 องค์กรขึ้นไป มีอิสระต่อกัน ไม่มีลำดับชั้นของสายการบังคับบัญชา เพื่อดำเนินภารกิจให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกัน โดยมีการรับรู้ร่วมกัน ปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน และรับผลประโยชน์ร่วมกัน โดยผ่านกระบวนการการแลกเปลี่ยนข้อมูล และทรัพยากรซึ่งกันและกัน มีการพึ่งพาอาศัยกัน

องค์ประกอบที่สำคัญของเครือข่ายในกระบวนการปฏิบัติไปสู่ความสำเร็จว่าด้วยการจัดการเครือข่ายที่ประสบความสำเร็จ (Bevir, 2010, pp. 177-198) มีแนวคิดของการปฏิบัติ คือ ให้ความสำคัญกับการสร้างความร่วมมือ (Collaboration Network) ในการจัดการเครือข่าย การสร้างความสัมพันธ์และสร้างแนวร่วมเชิงนโยบายเพื่อการบริหารจัดการเครือข่าย จะทำให้ภายใต้นโยบาย (Policy Network)

เดียวกัน จะมีลักษณะการทำงานแบบบูรณาการกัน ร่วมด้วยช่วยกัน การแลกเปลี่ยนทรัพยากรซึ่งกันและกัน ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จทางการจัดการนโยบายสาธารณะ สร้างทีมงาน (Team Working) การทำงานเป็นทีมและการสร้างความสัมพันธ์ของการทำงานร่วมกันภายใต้นโยบายเดียวกันจะนำไปสู่ความสำเร็จทางการจัดการนโยบายสาธารณะ การสร้างภาวะผู้นำ (Leadership) เพื่อที่จะสร้างวิสัยทัศน์ ภารกิจ พันธกิจ ที่จะรวมพลังของเครือข่ายไปสู่เป้าหมายเดียวกันได้ และการเจรจาต่อรอง (Negotiation) เป็นกลยุทธ์สำคัญของการจัดการเครือข่าย ภายใต้ความอิสระของแต่ละหน่วยงาน ที่มีจุดยืนหรืออุดมการณ์ที่แตกต่างกัน การเจรจาต่อรองเป็นวิธีการ ประนีประนอมที่เป็นหนทางต่อทิศทางการจัดการที่สร้างการยอมรับร่วมกัน

ในการบริหารจัดการองค์กรการเงินชุมชน การสร้างและพัฒนาเครือข่าย จึงเป็นกระบวนการขยายตัวและพัฒนาองค์กรให้มีศักยภาพสูงขึ้นและสามารถดำรงรักษาองค์กรได้ ซึ่งการสร้างเครือข่ายขององค์กรการเงินชุมชนมีแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรการเงินชุมชนด้วยกันเองในระดับเดียวกัน หรือต่างระดับกัน ภายในท้องถิ่นเดียวกัน หรือต่างท้องถิ่นกัน หรือการสร้างความสัมพันธ์กับสถาบันทางการเงินที่มีความมั่นคง เช่น ธนาคารออมสิน ธนาคารเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการและเป้าหมายขององค์กรการเงินชุมชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำกรอบแนวคิดการบริหารจัดการองค์กรการเงินชุมชนในสังคมไทย

1. การพิจารณาบริบทความเหมาะสมของแต่ละองค์กรในการนำกรอบแนวคิดการบริหารจัดการองค์กรการเงินชุมชนไปเป็นแนวทางปฏิบัติ กล่าวคือ หากเป็นองค์กรขนาดเล็ก มีจำนวนสมาชิกน้อย จำนวนเงินทุนน้อย ก็ให้พัฒนาความเข้มแข็งภายในให้เข้มแข็งก่อน นั่นคือ ในด้านผู้นำและการบริหาร ส่วนในด้านปัจจัยภายนอก คือ การสร้างและพัฒนาเครือข่าย และการพัฒนาชุมชนและการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเป็นสิ่งที่องค์กรการเงินชุมชนจะต้องวางแผนกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาต่อไป

2. การกำหนดกลยุทธ์ทางการบริหารขององค์กรการเงินชุมชนให้สอดคล้องกับวงจรคุณภาพนั้น ควรมีลักษณะของการร่วมมือกันของสมาชิกในองค์กร และสมาชิกเครือข่ายในทุกกระบวนการ เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนองค์กรได้อย่างราบรื่น และมีการร่วมกันทบทวนพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

3. การพัฒนาแนวคิดต่างๆ ทั้ง 4 ด้าน องค์กรการเงินชุมชนมีอิสระในการกำหนดขอบเขตเพื่อการพัฒนาที่เป็นลักษณะเฉพาะหรือตามอัตลักษณ์ขององค์กร ชุมชนนั้นๆ ได้ ไม่ได้กำหนดอย่างตายตัวว่าจะต้องเป็นผู้นำลักษณะใดลักษณะหนึ่ง โดยเฉพาะ เพียงแต่ผู้นำต้องสามารถนำพาองค์กรให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรได้

บทสรุป

องค์กรการเงินชุมชนเป็นองค์กรระดับฐานรากที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ และสามารถมีส่วนร่วมทางการบริหารจัดการ องค์กรหรือกลุ่มของตนเอง ในการศึกษาเพื่อสร้างกรอบแนวคิดการบริหารจัดการ องค์กรการเงินชุมชนในสังคมไทย ดังที่กล่าวมาข้างต้น จึงให้ความสำคัญทั้งปัจจัยภายในองค์กร และปัจจัยภายนอกองค์กร กล่าวคือ ปัจจัยภายในองค์กร คือ เรื่องของผู้นำ ที่จะต้องมีความเข้มแข็งและมีความสามารถในการนำองค์กรให้พัฒนาและดำรงอยู่ได้ และการบริหารองค์กรการเงินชุมชน ที่ต้องมีระบบของการบริหารที่ดีครบวงจรของการบริหารคุณภาพขององค์กร ส่วนปัจจัยภายนอก คือการสร้างและพัฒนาเครือข่าย ซึ่งเป็นแนวคิดที่จะช่วยให้องค์กรมีพลังในการจัดการกลุ่มและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางด้านการเงินได้มากขึ้น และการพัฒนาชุมชน ที่องค์กรชุมชนต้องสร้างบทบาทขององค์กรเพื่อชุมชนที่นอกจากจะสร้างประโยชน์ให้กับสมาชิกของกลุ่มแล้ว ยังสามารถพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ ทั้งนี้ กรอบแนวคิดการบริหารจัดการองค์กรการเงินชุมชนที่ผู้เขียนได้เสนอนี้ เป็นการวิเคราะห์แนวคิดอย่างรอบด้านทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก เพื่อที่จะเป็นกรอบแนวทางให้กับองค์กรการเงินชุมชนได้นำไปสร้างและพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนได้อย่างเข้มแข็งต่อไป ทั้งนี้ จะต้องมีการ

พัฒนาในทุกแนวคิด เพื่อให้องค์กรการเงินชุมชนได้พัฒนาเป็นองค์กรที่ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้และเป็นกลไกหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนต่อไป

บรรณานุกรม

- คณะอนุกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน, สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2553). *ทุนชุมชนกับการขับเคลื่อนประเทศไทย 25 กรณีตัวอย่าง องค์กรการเงินชุมชน กระบวนการฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่นด้วยองค์กรการเงิน : เอกสารประกอบการสัมมนา*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- ณัฐนรี ศรีทอง. (2552). *การเพิ่มศักยภาพภาวะความเป็นผู้นำในงานพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วังโอเดียนสโตร์.
- เทศบาลตำบลเวียงพางคำ จังหวัดเชียงราย. (2555). *การสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มชุมชน*. สืบค้น 25 มีนาคม 2555, จาก <http://www.nangnon.com/images/1206771081/4.pdf>.
- นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร. (2546). *การพัฒนาองค์กรชุมชน*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.
- ประเวศ วะสี. (2542). *เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม*. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- พลเดช ปิ่นประทีป. (2547). *40 ปี กรมการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- กิม ภคเมธาวิ, อัมพร แก้วหนู, และยินดี เจ้าแก้ว. *โครงการวิจัยเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรการเงินชุมชน*. นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.

- รังสรรค์ ปิติกัญญา. (2543). แนวทางการพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนและเครือข่าย
เพื่อการพัฒนาชาติอย่างยั่งยืน. วารสารเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์. 7(2), 148.
- _____. (2544). แนวทางการพัฒนาองค์กรทางการเงินชุมชนในพื้นที่จังหวัดลพบุรี
(รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศศิธร บุญเพิ่ม. (2554). การวิเคราะห์ศักยภาพองค์กรการเงินชุมชนบ้านดงเจริญชัย
อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ (รายงานผลการวิจัย). เชียงใหม่: คณะ
เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศูนย์ข้อมูลการเงินและการลงทุนอิสลาม. (2555). ธนาคารความรู้ภูมิปัญญา จาก
นักคิดรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ. สืบค้น 20 ธันวาคม 2556, จาก
<http://www.islamicfinance.in.th/?p=1737#sthash.lvlatE2F.dpuf>.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2556ก). ข้อบังคับสถาบันฯ ว่าด้วย
การรับรองสถานภาพองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนและเครือข่าย
องค์กรชุมชน. สืบค้น 16 กุมภาพันธ์ 2556, จาก [http://www.codi.
or.th/community_certification/index.php?option=com_content&
view=article&id=102&Itemid=39&lang=en](http://www.codi.or.th/community_certification/index.php?option=com_content&view=article&id=102&Itemid=39&lang=en).
- _____. (2556ข). ข้อมูลการรับรองสถานภาพองค์กรชุมชน. สืบค้น 15
กุมภาพันธ์ 2558, จาก [http://www.codi.or.th/community_
certification/index.php?option=com_content&view=article&id=9
4%3A2009-08-31-04-52-16&catid=40%3A2009-08-29-03-52-
39&Itemid=2&lang=en](http://www.codi.or.th/community_certification/index.php?option=com_content&view=article&id=94%3A2009-08-31-04-52-16&catid=40%3A2009-08-29-03-52-39&Itemid=2&lang=en)
- สุมพร ผลสนอง. (2550). ความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชนในจังหวัด
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สฤณี อาชวานันทกุล และปัทมาวดี โพชนุกูล. (2556). คู่มือองค์กรการเงินชุมชน :
แนวทางการบริหารจัดการองค์กรการเงินชุมชน. กรุงเทพฯ: มูลนิธิ
สาธารณะสุขแห่งชาติ.

- สุนิจ พิทักษ์ชาติ. 2547. ปัจจัยด้านสมาชิกที่มีผลต่อความเข้มแข็งขององค์กร
การเงินชุมชน อำเภอป่าเหวจังหวัดนครศรีธรรมราช (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อารี เชื้อเมืองพาน และธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์. (2544). *โครงการเศรษฐกิจการพัฒนา
กลุ่มสะสมทุนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในเขตภาคเหนือตอนบนชุมชน*
(รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อุดมศักดิ์ เดโชชัย และคณะ. (2555). *องค์กรชุมชนกับการบริหารจัดการทุนแบบ
บูรณาการเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน กรณีศึกษา : บ้านคีรีวง ตำบล
กำโลน อำเภอลานสกาและบ้านดอนคา ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี
จังหวัดนครศรีธรรมราช* (รายงานผลการวิจัย). นครศรีธรรมราช:
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- Bevir, M. (2010). *Democratic Governance*. USA.: Princeton University
Press.
- Creighton. (2005). *The Public participation Handbook : Making Better
Decisions Through Citizen Involvement*. USA.: Jossey-Bass.